CONFESSIONIS CATHOLICÆ,

In qua

DOCTRINA CATHOLICA ET EVANGELICA, QVAM ECCLESIÆ AUGUSTANÆ CONFESSIONI ADDICTÆ PROFITENTUR, EX ROMANO-Catholicorum Scriptorum suffragiis confirmatur,

AUTORE

JOHANNE GERHARDO D.

LIBRI II. Specialis Pars Tertia, eadémque Ultima

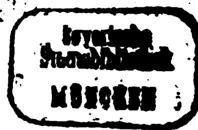
Continens Articulos,

Cum Privilegio Electoris & Ducum Saxoniæ.

JENÆ,

Typis & Sumtibus ERNESTI STEINMANNI,

ANNO M. DC. XXXVII.

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Perillustri & Generosissimo Comiti ac Domino,

DN. LUDOVICO GÜNTHERO,

è quatuor S. Romani Imperii Comitibus, Comiti in Schwartzburg & Hohnstein/ Domino Arnstadii, Sondershusæ, Leutenbergæ, Lohræ & Clettenbergæ &c.

DOMINO ET EVERGETÆ SUO CLEMENTISSIMO.

Gratiam à DEO Patre per Christum Jesum μεσίτην καὶ ἱκέτην *nostrum. Amen.*

PERILLUSTRIS & Generosissime Comes, Domine & Evergeta clementissime, perillustris Comitum Schvvartzburgicorum familia, ex qua PerIll. V. Generos. felici satu in lucem edita, trium cumprimis αὐχημάτων ac dignitatum prædipuarum fulgore coruscat splendidissimo. Primum hoc est, quòd antiquitate nulli Principum vel Comitum Imperii familiæ cedit. Historiarum enim monumentis proditum extat, Witekindum nigrum, Equitem auratum, in Saxonia circa Annum Christi 751, tempore Pipini Francorum Regis &

 filii

filii ipsius Caroli & re & nomine magni, Imperatoris Romani, supremum militiæ Ducem in exercitu Edelhardi Regis Saxonum contra Francos extitisse, quos etiam aliquoties prælio vicerit, donec tandem interfecto ipsius filio Hermanno cum Bertholdo patruo ad Bucholtum Anno Christi 779. â Francis captus, in Galliam abductus & ad quinquennium detentus fuit, propterea quòd fidem Christianam suscipere nollet. Verùm suasu Caroli Magni eandem tandem amplexus ê fonte sacro levatus est per Imperatoris filium Ludovicum, qui nomen suum ipsi indidit & Ludovicum vocari jussit. Constitutus deinde â Carolo Magno Præfectus militiæ contra Saracenos per annos aliquot res bellicas præclarè gessit ac filiis suis autor fuit, ut & ipsi fide Christianâ imbuti per Baptismi Sacramentum Christianæ militiæ adscriberentur. Huic Ludovico & filiis ejus in præmium rerum præclarè gestarum dedit Carolus in saltũ Thuringico tractum 20. miliaria in longitudine & decem in latitudine ambitu suo complectentem, jure hereditario possidendũ. Idem Ludovicus, ante sacrum lavacrum Witekindus dictus, ex Agnete Comitissa Winsenburgensi genuit filium in Baptismi susceptione vocatũ Carolũ, qui primus Comitis Schwartzburgici nomen obtinuit, ex eo, quòd arcem â se ad radices saltus Thuringici prope Salam ædificatam hoc nomine insigniverat, ac postquam pacificè annis 36. regimini præfuisset, anno Christi 832. piè placideq; expiravit. Ab hoc Witekindo incunabula Schwartzburgicæ familiæ pleriq; arcessunt. Sed perillustrem hanc & generosissimam familiã multò antiquiorem esse, quàm ut ab hoc Witekindo primùm inchoetur, ostendunt Annales Stolbergici, in quibus mentio fit cujusdam Volcmari Comitis Stolbergici, qui Anno Christi 585. Annam Schwartzburgicam in ma-

in matrimonium duxisse memoratur. Alii proinde familiæ hujus originem rectiùs deducunt ab Ernesto Nobili quodam Romano, qui cum fratre suo desertâ Italiâ propter civilia bella circa Annum Christi 455. in Saxoniam sese contulit, ac circa Göttingam duas arces in montibus æqualis altitudinis ædificavit, quæ ex eo Gleichen appellatæ fuêre. Alterum Schwartzburgicæ familiæ αὔχημα meritò censetur, quòd Comites ex ea oriundi jam olim inter quatuor Imperii Comites specialiter sic dictos fuêre relati. Nam post Imperii in Germanos translationem successu temporis commodissimum fuit visum illud specialib. munire præsidiis, Principibusq; firmare, quib. ut firmis columnis ac basibus innixum adversæ tempestatis procellis ac turbinibus valentiùs resistere ac potentiæ suæ mucronem longè latéq; vibrare posset. Idcircò Imperium super gradibus nobilitatis atq; etiam communitatib. opulentis providâ sagacitate fundatum est, quorum quemlibet gradum quatuor illustres familiæ determinarent, quæ quidem utpote cæteris in suo ordine præstantiores, peculiariter Rom. Imperio incorporatæ & oportuno tempore ad præsidium ejus magis obstrictæ, adeoq; etiam promtiores esse deberent. Sunt autem primò quatuor illustres Principes ac Duces inclytæ prosapiæ ab ævo longo productæ & apud Augustos principalissimi, super quib. Romanũ fundatur Imperium, die vier hohen Hertzogen. Primus est Dux Bavariæ, qui Ducatus cùm Palatinatui Rheni sit unitus, inde quidam Comiti Palatino Rheni primum inter hos Duces locũ adsignant. Secundus, est Dux Brunsuicensis in Saxonia. Tertius, Dux Lotharingiæ in Galliâ. Quartus, Dux Sueviæ, cujus Domus penitus defecit in ultimo Duce Conradino Friderici. II. Imperatoris filio. Sunt & quatuor Marchiones cæteris Marchiona-

chionatib. præcellentiores, die vier Marggrafen. Primus, Marchio Moraviensis; secundus, Misnensis; tertius Brandenburgensis; quartus Badensis. Quatuor deinde procedunt Illustres Comites Provinciales, die vier Landgrafen. Primus, Landgravius Thuringiæ; secundus, Hassiæ; tertius, Alsatiæ, cujus Domus defecit & in Archiepiscopatum Argentinensis Ecclesiæ jura Landgraviatus translata sunt; quartus, Lichtenbergensis (al. Leuchtenbergensis) est. Quatuor etiam generosi Comites castrenses in pagina fundationis sacri describuntur Imperii, die vier Burggrafen. Primus est Nürnbergensis; secundus, Madeburgensis; (cui verò Saxoniæ Elector primum inter Burggravios dat locum apud Dn. Hortlederum de caus. bell. Germ. tom. 1. lib. 4. cap. 9. n. 108. quem ordinem etiam Munsterus observat) tertius, Stromburgensis; quartus, de Rineck. Sunt etiam quatuor magnifici Comites Sacri Imperii, die vier Grafen des Reichs / minores quidem inter Principes, sed gradu suo majores. Primus est Clivensis, qui postea evectus in Ducem, sed nostrâ ætate familia ista fuit extincta; secundus, Schwartzburgensis; tertius, Comes Ciliæ, cujus Domus defuncta in Austriæ Duces Ann. 1456. feudali jure fuit devoluta; quartus, Comes Sabaudiæ, qui in Constantiensi Concilio â gloriosissimo Imperatore Sigismundo Ducali titulo est illustratus, ut sic ex omnibus quatuor Imperii Comitum Domibus sola familia Schwartzburgica hanc dignitatem adhuc hodie obtineat. Quatuor etiam nobilissimi Barones prædictis annumerantur, die vier Freyherrn oder Semperfren. Primus de Limpurg; secundus, Baro de Douss, dictus de Rar; tertius, de Westerburg; quartus Baro de Aldewald. Hos subsequuntur quatuor strenuissimi milites cæteris ex ordine militari clariores, qui & Proceres

ceres sive Valvasores dicuntur, die vier Ritter/ quorum primus est miles de Andlo in Alsatia; secundus, miles Strandeck; tertius, de Meldingen; quartus, de Frowenberg (al. Fronberg) in Bavaria. Sacrum Imperium insuper fundatum dicitur super quatuor civitates insignes, die vier Städte/ quarum prima est Civitas Augustensis Rhetiæ; secunda, Moguntina, aliis Metensis; tertia, Aquisgranensis; quarta, est Lubecensis. Quatuor deinde pagi sive villæ sunt magnificæ, quæ in fundamentis Imperii annumerantur, die vier Dörffer. Prima est Pabebergensis; secunda, Schletstadiensis; tertia, Haganöensis; quarta, Ulmensis. Et, ut nullus gradus prætermissus videatur, accedunt præmissis quatuor famosi rustici & in basibus Imperii distribuútur, die vier Bawren oder Bawr Männer. Primus est Coloniensis; secundus, Ratisbonensis; tertius, Constantiensis; & quartus, Saltzburgensis Diœcesium. Sanè quidam plures ejusmodi quaternarios numerant, sed qui hactenus enumerati, sunt præ cæteris insigniores, de quibus plura videri possunt apud Panvinium lib. de Comitib. Imperii cap. ult. B. Rhenanum lib. 3. rerum Germanicarum p. 159. Petrum de Andlo lib. 1. de Imp. Rom. cap. 16. p. 74. Munsterum lib. 3. Cosmogr. cap. 24. p. 455. Cal. 371. Goldastum in Reichshandlũg p. 17. & seqq. *Limnæum* de jure publico lib. 1. cap. 7. n. 38. &c. Cæterùm quia vetustiora Imperii instrumenta divisionis in hujusmodi quaterniones nullam faciunt mentionem, inde de ejus autore ac origine Scriptores invicem variant. Quidam distributionis hujus autorem laudant Ottonem III. Imperatorem, Alii nominant Carolum IV. Aureæ Bullæ conditorem. Alii, inter quos Welserus lib. 5. rer. Aug. Vindel. p. 111. vetustam adeo ejus constituunt originem, ut autoris atq; originis memoria

vetusta-

vetustate abierit, interim tamen aliquot multis retro ætatibus hoc dignitatis genus hominum existimatione apprimè viguisse. Qui Ottoni eam tribuunt, Fragmentum afferunt cujusdam Imperii Recessus, quod Goldastus retulit in Reichshandlungen/ cujus ἐπιγραφὴ sic habet: Das Corpus oder Leichnam des H. Römischen Reichs mit seinen obristen Gliedern / wie es ward in Ordnung bracht durch Käyser Otten und die Fürsten. Sed Fragmentum illud, eodem Goldasto monitore, spurium est, ut nullam fidem mereatur. Reusnerus in Enucl. qq. Historic. q. 7. p. 85. ex eo erroris manifesti illud arguit, quòd eâ ætate nulli adhuc extiterint vel Duces Brunsuicenses, vel Thuringiæ, Hassiæ & Leuchtenbergæ Landgravii, uti nec Marchiones Badenses, vel Comites Sabaudiæ, quorum tamen omnium in istis quaternionibus consignati reperiuntur tituli; ipse autem ejus autorem facit Carolum quartum. Idem Goldastus lib. 3. de regno Bohem. cap. 3. n. 2. memorat, Conradum Comitem Cliviæ in nova Germanici Imperii constitutione, tempore Gregorii V. P. R. conventu totius Christiani orbis Principum habito, inter quatuor Imperii Comites hereditarios secundùm omnium Ordinum calculos fuisse electum propter operam in bello Italico contra Imperii rebelles bene navatam. Ut autem de autore & origine hujus distributionis, ita quoq; de fine ejusdem Scriptores sententiis invicem discrepant. Zachariæ Vietori de caus. exemt. concl. 5. ad pompam & ostentationem Imperii hæc distributio facta videtur. Sed Welserus d. l. rectiùs sic judicat. Lecti fuêre quaterni ex singulis, quos hoc Imperium complectitur, Ordinibus, illi, scil. qui autoritate & potentiâ cæteros sui Ordinis antestantes tanti Imperii majestatem, columnarum veluti more, fulcirent, sive in membrorum modum illi

subser-

subservire possent, cùm utrâq; appellatione cohonestati reperiantur, quæ constitutionis hujus ratio etiam â Petro de Andlo d. l. redditur. Tertium illustris familiæ Schvvartzburgicæ αὔχημα ac peculiare decus æstimandum, quòd Heroas de Rep. Christiana optimè meritos, strenuos Bellatores, quin & Augustum Imperatorem superioribus seculis produxerit. Ut enim prætermittam alios Dynastas ex hoc stemmate oriundos, qui longâ serie recenseri possent, prodiêre ex hâc perillustri familia Henricus Archiepiscopus Bremensis & Monasteriensis, Guntherus Archiepiscopus Magdæburgensis ex Præposito Moguntinensi & CoAdjutore Antecessoris sui Alberti, Gerhardus Episcopus Wirtzburgensis, ex Naumburgensi, Dux Francorum investitus â Carolo IV. qui seditiosos cives Herbipolenses. 11. Jan. Anno 1400. paucâ manu vicit interfectis 1300, captis 200. desideratis è suorum numero tantùm sex equitibus, ex quo Principis magnanimi & bellatoris insignis nomen fuit sortitus, Guntherus bellicosus Perill. V. Generos. Patruus, natus Ann. 1529. qui in literis humanioribus educatus & institutus, & â teneris ad virtutem assuefactus militiam & grave Martis opus exercuit. In Belgio specimen heroici animi edidit, pulsis aliquoties & in fugam versis *Gallicis* copiis Ann. Christi 1555. Ordines equestres in Dania sub Friderico II. Rege duxit contra Ericum Regem Sueciæ Ann. 1563. & sequentibus: Supremus militiæ Dux â Maximiliano Imper. contra Turcicum Tyrannum constitutus est in Ungaria Ann. 1566. & oppugnationi arcis Gothanæ interfuit. Ann. Christi 1567. Belgium ingressus Matthiæ Archiduci Austriæ & Ordinibus Belgicis militavit contra Hispanos, tandemq; mortuus Antuerpiæ 15. Maii Ann. Christi 1583. Verùm enimverò inter omnes generosæ huj9 prosapiæ surculos

eminet Comes Guntherus, de quo Aventinus lib. 7. Annal. Bavar. p. 634. (in aliis edit. p. 487.) sic scribit: Comitia Cæsarea habent Henricus Moguntinus Archimysta, Rudolphus Præfectus Prætorio Rheni, Ludovicus Brandenburgensis, Reguli Boiorum, Dux Saxoniæ, Guntherum Schwartzburgicum, quo nemo tum melior in Germania existimabatur, unde & Optimi cognomen meruit, Cæsarem constituunt. Natus fuit hic Guntherus Ann. Christi 1305. ac suffragatæ ipsi fuerunt ad Imperium adipiscendum res sub Ludovico Bavaro fortiter gestæ & amicitia Moguntini Archiepiscopi. Erat enim intimus Consiliarius Imperatoris Ludovici, à quo unà cum ipsius filio Ludovico Marchione Brandenburgico Electore, & Henningo Bock, Equite aurato, Lubecam missus est, ut Senatum Civesq; cum Comitibus Holsatiæ conciliaret, ejusdemq; copiis militaribus præfectus in omnib. locis victoriam obtinuit, atq; hac ratione sibi magnas opes & plurimos amicos comparavit, cùm etiam insigni esset & corporis formâ, ac animi fortitudine, multisq; virtutibus ornatissimus. Ludovico Bavaro rebus humanis exemto Electores, repudiato Carolo IV. cujus electionem declaraverant irritam, hunc Guntherum ad solium Imperiale evexerunt Francofurti Anno Christi 1349. secundâ Februarii die; cui tamen electioni Güntherus assensum præbere noluit, priusquam publico decreto notum fecissent Principes, collocari ipsum in Sedem Imperatore vacuam. In vivis enim adhuc erat Carolus IV. Johannis Regis Bohemiæ filius, Henrici VII. Imperatoris nepos; cui Ann. Christi 1346. suffragiis Moguntini, Trevirensis, Coloniensis, Bohemi & Saxonis Imperium erat traditum, cùm id iidem ademissent Ludovico Bavaro, Pontificii anathematis execratione oppresso, ac Bonnæ solenniter

erat

erat coronatus. Cæterùm Guntherus in locum Caroli surrogatus ad urbem Francofurtum accessit instructus exercitu, & castris ad urbem positis æmulum Carolum præstolatus est, ut causam bello decerneret. Verùm is, etsi eòdem suas adduxit copias, tamen vim belli experiri & fortunam viri strenui ac bellatoris, qui nitebatur studiis & auxiliis summorum Ordinum irritare, deniq; vires universas in unius diei prælium impendere non fuit ausus. Post duorum mensium obsidionem in urbem intromissus Güntherus, regio more fuit exceptus. Carolus, cùm vi & armis se nihil effecturum cerneret, ad alias se convertit artes. Transegit cum Ludovici Bavari filiis quibuscunq; conditionibus, etsi his pactis minimè steit, ductâq; in uxorem Rudolphi Palatini filiâ, disjunxit Electores & Bavariæ Domus auxilia æmulo subtraxit. Sed cùm ne sic quidem eum exarmasset, Medici excellentis Fridaugi (vel ut alii eum vocant Freydancks) famulum pecuniâ corruptum subornavit, qui leviter ægrotanti venenum in potione â Medico præparata ipsi propinavit, cujus etsi partem magnam vomitu rejecit, cùm Medicum ex prægustato pharmaco, quod eum facere cöegerat, paulò pòst vultu mutato collabi atq; exanimari conspexisset: reliquiis tamen ita enervatus ac debilitatus fuit, ut ad res gerendas prorsus inhabilis evaserit. Nihilominus, cùm Carolus Altavillam Moguntini ArchiPræsulis arcem oppugnare statuisset, Guntherus, licèt ægrotus, eam defendendam in se recepit, & transeuntem Carolum ducenti ipsius equites in fugam verterunt, actumq; de salute illius fuisset, nisi Wirtenbergici periclitanti opem tulissent. Desperatâ itaq; Guntheri vitâ interposuerunt se Rudolphus Palatinus & Marchio Brandenburgensis, quos arte â Gunthero Carolus avulserat, remq; eò deduxerat, ut Carolus pro Imperio

Guntheri heredibus numeraret viginti duo millia marcarum argenti in compensationem impensarum additis duobus in Thuringia oppidis & Francofordiensibus redderet emporii ac publici mercatus jus, quod transtulerat Moguntiam, Guntherus verò Carolum salutaret Regem. Ita sexto ab electione mense Gunthero indignè peremto, ac regio apparatu inq; regio monumento Francofurti in æde D. Bartholomæi sepulto, Carolus Imperio solus tandem ex voto est potitus Ann. 1350. quâ de re plura legi possunt in Chronico Carionis p. 803. apud Fabricium lib. 6. Orig. Saxon. p. 655. Joh. Cluverum Histor. p. 691. Atq; hi sunt laudatissimi PerIll. V. Generos. majores, â quibus ipsa non solùm heroicum sanguinem, sed etiam generosos Spiritus jure hereditario fuit consecuta, accepto vivendi initio mense Majo Ann. 1581. Quàm verò primùm lucis hujus usurâ PerIll. V. Generos. DEI munere frui cœpit, parentes PerIllustres ac Generosissimi Dn. Albertus Comes Schwartzburgensis & Hohnsteinensis, Dynasta in Arnstad & Sondershausen, Jenensis ac Lovaniensis Academiæ in juventute quondam alumnus, Heros magnanimus, ac Dn. Juliana Comitissa â Nassau Dillenberg. matrona pientissima, jam inde â primis incunabulis ad pietatem, virtutem & bonas literas quàm diligentissimè eam informari curarunt, donec Ann. 1598. unà cùm fratre PerIllustri & Generosissimo Dn. Alberto Günthero Comite Schwartzburgico & Hohnsteinensi, non ita pridem rebus humanis exemto, in hanc Salanam ab iisdem ablegaretur, in qua convictu & familiaritate Theologi longè celeberrimi Dn. D. Georgii Mylii ultra biennium fuit usa, ac postmodùm in Argentoratensem Academiam concedens, summorum Theologorum Dn. D. Pappi & Dn. D. Marba-

chii

chii σύσσιτος καὶ σύνοικος extitit, & quidem salutari Dn. Parentis Consilio, qui PerIll. V. Generos. in utraq; Academia Theologorum familiaritate, mensâ atq; colloquiis ad fovendos nativæ pietatis igniculos & amorem sincerioris Theologiæ animo ipsius ingenerandum, uti frui voluit. Post beatum laudatissimi Dn. parentis obitum PerIll. V. Generos. sexennium integrum peregrinationibus ad exteros susceptis impendit, ac præcipuas orbis Europæi provincias, Galliam cumprimis, Hispaniam, Britanniam, Belgium lustravit, & in summorum Europæ Procerum, Regum, Ducum ac Principum notitiam sese insinuavit. Emenso peregrinationis curriculo Ann. 1612. PerIll. V. Generos. ditionum paternarum regimen adiit, quod eo modo hactenus administravit, ut veræ religionis, sinceri cultus divini, pietatis & justitiæ studium ac subditorum commodum, velut unicum regiminis scopum, sibi semper habuerit præfixum. Ecclesiis in sua ditione de Superintendentibus & Pastoribus vigilantissimis solicitè hactenus prospexit, eosdemq; affectu clementissimo semper fuit amplexa, quem erga Ecclesiæ Ministros amorem ex Theologorum in Academiis convictu & conversatione PerIll. V. Generos. dubio procul primùm imbibit & inviolatum hactenus servavit. Testes hujus clementiæ sisto Dn. D. Henricum Eckhardum Superintendentem Francohusanum ac postea Aldenburgensem; itemq; successorem ejus Dn. M. Danielem Monchmeierum primùm quidem Francohusanum, postea Brunsuicensem Antistitem, utrumq; νῦν ἐν ἁγίοις uti etiam Dn. D. Johannem Rothmalerum, Superintendentem Francohusanum, hodiè verò Rudolphopolitanum Ecclesiastem aulicum & Superintendentem, quem meritò ob pietatem,

erudi-

eruditionem, modestiam, donorum præclarorum copiam & debitam in officio diligentiam PerIll. V. Generos. in deliciis habet. Justitiæ Zelum PerIll. V. Generos. itidem publico hoc documento comprobat, quòd Viros Strenuos, Nobilissimos, Magnificâ autoritate, prudentiâ, judicii dexteritate, præclarâ eruditione & magnis in Rempubl. meritis eximios Dn. Marcum ab Enter hereditarium in Pertsch & Nidergrün Cancellarium, ac Dn. Wolffgangum Christophorum â Crakaw aulæ Magistrũ, lateri suo adjunxit, eorumq; consilio in negotiis gravioribus & in jure dicendo salutariter utitur. Quantâ verò clementiâ Scholarum Præsides PerIll. V. Generos. complectatur, vel ex eo conspicuum, quòd salaria ipsorum intuitu difficilimorum istorum, in quibus vivimus, temporum benignissimè adauxerit, ac uni Scholæ Francohusanæ ante biennium summam mille florenorum in subsidium Præceptorum munificentissimè consecraverit. Sed prætermissis virtutibus reliquis, quarum corona splendidissima PerIll. V. Generos. cingit atq; munit, pietatem ejusdem perpetuis laudum præconiis celebrandam vero animi judicio statuo. Pietatis est, quòd PerIll. V. Generos. templum Rudolphstadiense, ædificiũ profectò augustum, intra biennii spacium successu felicissimo, in mediis bellorum turbinibus ex imis fundamentis excitarit, & quidem sumtibus propriis sine subditorum impendio, â quibus ne obolum quidem hoc nomine extorsit, cùm tamen aliquot florenorum millia huic structuræ fuerint insumenda. Pietatis est, quòd templum hoc tantis sumtibus extructum, die Kirche zur Ehre Gottes denominari voluit, hac ipsâ nominis impositione publicè testata, quòd in hoc opere non vanæ alicujus apud homines laudis affectarit aurulam, sed solam divini nominis unicè quæsiverit gloriam.

Pieta-

Pietatis est, quòd quicquid librorum Theologicorum, Historicorum, Philologicorum in scriniis suis habuit reconditum, quorũ numerus haud est exiguus, in ædem istam sacram transferri curaverit, & hac ratione ad sacram Bibliothecam comparandam fundamenta jecerit. Pietatis est, quòd studiosos pauperculos complures in diversis Academiis, maximè tamen in hac Salana, liberaliter sustentat, eorumq; numerum erogatis subinde novis stipendiis adauget. Pietatis est, quòd publicis divini cultus exercitiis cum tota aula frequentissimè interesse, preces publicas quotidianas præsentiâ suâ aliis commendare non gravatur, concionibus sacris devotè attendit, ac piis sermonibus, qui DEO consecrati pectoris indices sunt minimè dubii, summopere delectatur. Pietatis est, quòd erga pauperes eximiè beneficam se præstat, ut Rudolphstadium peregrinorũ & exulum refugium haud injuriâ hodiè ab omnib. audiat. Pietatis est, quòd subditos tam paterno complectitur amore, ut inter tot militares exactiones miseriis eorum æquè afficiatur ac suis, & proinde ad sublevanda contributionum onera ne preciosiori quidem supellectili aureisq; κειμηλίοις suis pepercerit, quo minùs unà cum multis signatæ pecuniæ millibus in subditorum levamen ea aliquoties hactenus expenderit. Pietatis est, quòd PerIll. V. Generos. machinas bellicas complures ex armamentario avito depromtas in campanas, quarum sono auditores ad cultus divini exercitium convocantur, transfundi curaverit, indicio certissimo, quòd pacem paciq; cognatum campanarum tinnitum audire malit, quàm bellum & bellicarum machinarum horribilem boatum. Rara illa & nunquam satis deprædicanda PerIll. V. Generos. pietas facilè à me impetrare potuit, ut hanc quartam eandémq; ultimam Confessionis Catholi-

tholicæ partem perilluſtri ejus nomini ſubmiſsè inſcriberem ac humiliter conſecrarem, certiſsimâ ſpe fretus, fore ut piam hanc & ad Eccleſiæ ſalutẽ directam opellam meam PerIll. V. Generoſ. gratam ſit habitura & ſereniori fronte eâdem ſuſceptura. Accedunt præclara PerIll. V. Generoſ. in meá tenuitatem collata beneficia ſingularis clementiæ ἐπιμέλεια evidentiſſima, quibus ne quidem recenſendis par eſſe poſſum, tantum abeſt, ut digna pro illis χαριστήρια per omnem vitá me perſolvere poſſe mihi perſuadeá. Aliquoties menſæ ſuæ PerIll, V. Generoſ. me admovit, munificá & benignam ſeſe exhibuit, atq; eximio clementiæ affectu ac tenore favoris perpetuo me ſemper fuit hactenus proſecuta. Æquũ igitur erat, heroicas PerIll. V. Generoſ. virtutes ac merita præclara in poſteritatis memoriá traducere, tabulis æternitatis inſcribere, & præclarè factis debitá laudem minimè derogare. Benigniſsimus Deus PerIlluſtrem V. Generoſ. cum tota incluta familia Schvvartzburgica diutiſsimè ſalvam & incolumem conſervet, ab omnibus periculis & adverſis in hac exulceratorum temporum fece potentiſsimè tueatur, & regimini ipſius ex alto benedicat, ut omnes PerIll, V. Generoſ. conatus, conſilia & actiones ad divini nominis gloriam, Eccleſiæ & Subditorum ſalutem ſucceſſu feliciſsimo cedant, per Chriſtum Salvatorem noſtrum unicum in ſecula benedictum. Amen. Perſcriptum Jenæ Cal. Aprilis Ann. 637.

PerIll. V. Generoſ.

humiliter colens

Johan. Gerhard D.

SCHE-

SCHEMATISMUS
PARTIS III. Ejusdemq; ultimæ, LIBRI II. SPECIALIS in Confess. Catholica.

ARTICULUS XVI.
DE POENITENTIA.

Cap.

11. Quòd

6. Chri-

6. Christum egisse pœnitentiam jejuniis, vivendo in desertis, & conversando cum bestiis. ead.

7. Passiones & afflictiones sanctificatas in sanguine Christi habere fortem in se satisfactionem, & esse complementum defectuum passionis Christi. ead.

8. Non satis esse fidem in satisfactionem Christi; sed & à nobis Deo satisfaciendum pro nostris peccatis per pœnam impositam. ead.

9. Nos, accedente Dei gratiâ, verè posse aliquo modo ex propriis, ac pro hoc justè & ex condigno satisfacere. ead.

10. Ad majorem Dei gloriam, & majorem honorem hominis satisfacientis Christo placuisse conjungere nostram satisfactionem suæ. ead.

11. Ob peregrinationem Romanam Angelos debere hominem ex purgatorio ad perpetua gaudia deducere. ead.

12. Christum venisse, ut infidelibus remitterentur peccata per Baptismum; fidelibus verò non per Baptismum, sed per reconciliationem & pœnitentiam. 184

13. Eos in æternum perire, qui antè moriuntur, quàm à Sacerdote absolvi potuerunt. ead.

14. Sacerdotem non posse absolutè absolvere pœnitentem. ead.

15. Sacerdotem impœnitentem & in peccatis perseverantem posse absolvere. ead.

16. Indutum malefici damnati vestitu, vel cucullo Monastico posse hoc ipso satisfacere. ead.

17. Sanguinem Christi expiâsse peccata nostra intervenientibus instrumentis, nimirum cilicio, vestitu Monastico, tonsurâ. 185

18. Conditionem divitis meliorem esse conditione pauperis in comparandis Indulgentiis. ead.

19. Pœnitentiam non esse omnium hominum, sed tantùm peccatorum. ead.

20. Pœnitentiam non obligare quovis tempore. 186

21. Dolores Christi in propria carne perferri posse. ead.

22. Christum, ut alia pœnitentiæ opera, ita quoque flagellationem spontaneam suscepisse. ead.

23. Sigillum confessionis nequaquam resignandum esse, quamvis ageretur totius orbis salus. 187

24. Eos, qui tenentur obnoxii vinculo fidelitatis vel juramenti alicui, liberari à tali vinculo, si is inciderit in excommunicationem. ead.

25. Contritionem venialium peccatorum non esse necessariam, quòd ipsa absque contritione remitti queunt. ead.

26. Pontifices propter delicta Magistratuum subditos excommunicare optimo jure posse. ead.

27. Adamo Halberstadiensium peccata populi imponi, & propter illa templo ejectum Quadragesimali tempore in plateis oberrare. ead.

28. Unicam guttulam sanguinis Christi fuisse sufficiens λύτρον pro peccatis totius mundi, reliquum pertinere ad thesaurum Indulgentiarum. ead.

29. Contritionem esse carnis emollitionem. ead.

30. Patrem æternum, præter Christi, etiam satisfactionem nostram ex pacto sibi debitam exigere. 189

31. Excommunicatos licitè occidi posse. ead.

32. Pe-

ARTICULUS XVII.

DE EXTREMA UNCTIONE.

ARTICULUS XIIX.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

d 3 Quod

ARTICULUS XIX.

DE MATRIMONIO.

ARTICULUS XX.

DE GRATIA PRIMI HOMINIS.

3. Re-

ARTICULUS XXI.

DE AMISSIONE GRATIÆ ET STATU PECCATI.

e 2. Dis-

5. Luc.

3. Quòd

ARTICULUS XXII.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

Anti-

ARTICULUS XXIII.
DE JUSTIFICATIONE.

Eidem

esse Dei filios, sed fieri demum, si renascantur ex aqua & Spiritu. 934

2. Eos, qui habent fidem sine caritate, totum quidem Christum comprehendere, sed malè comprehendere. ead.

3. Præcepta, Non occides & non furaberis, nihil aliud imperare, nisi voluntariam omissionem externi operis homicidii & furti. ead.

4. Non teneri hominem actualiter summè diligere Deum, quoties de Deo cogitat, sed sufficere habitualem dilectionem. ead.

5. Absurdissimum esse, hominem justum, cùm unum aliquod peccatum veniale commisit, esse verè ac perfectè legis prævaricatorem, ac reum omnium cœlestium mandatorum. 935

6. Fidem non esse causam instrumentalem justificationis. ead.

7. Ut mors est stipendium peccati, sic vitam æternam esse stipendium justitiæ. ead.

8. Posse nos facere, plusquam debemus, si consideremus legem à Deo nobis impositam, proinde posse nos facere plus, quàm reverâ teneamur. ead.

9. Fidem mortuam & veram in essentia unam & eandem esse cum illa, quæ justificat. ead.

10. Christum ex lege coronam vitæ æternæ nobis obtinuisse, ut & nos operam nostram cum opera ejus & opera cum operibus sociemus. ead.

11. Justificationem non esse solam peccatorum remissionem, sed & sanctificationem & renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex injusto fit justus. ead.

12. Opera justorum conservare gratiam Dei in animo. 936

13. Præcepta secundæ tabulæ posse impleri absque Dei gratia. ead.

14. Præcepta Dei non obligare ad finem præceptorum, caritatem, sed solùm ad actum inclusum in præcepto. ead.

15. Illum non esse hæreticum, si fide implicitâ falsò quis opinaretur, Patrem majorem vel priorem Filio, vel tres personas ab invicem localiter distare. 937

16. Opera esse necessaria ad salutem, ac neminem salvari posse, nisi qui legem observârit. ead.

17. Quoad allegoricum sensum posse tantùm per semen contriturum caput serpentis, CHRISTUM intelligi, non verò per Historicum & immediatum. ead.

18. Si aliquem quis cogeret, ut quid faceret contra fidem & religionem, interiùs tamen posse habere fidem. ead.

19. Fidem formari per caritatem. ead.

20. Bona opera divinitatem aliquam in se habere. ead.

21. In corporibus Virginum, Martyrum & Doctorum fore insignia quædam, quibus hujusmodi aureolas in anima habere præ se ferrent; ac Virgines coronam albam; Martyres rubeam; Doctores viridem gestaturos. 938

22. Non per verbum ordinariè homines converti, nec esse instrumentum, quo datur Spiritus Sanctus. ead.

23. DEUM non esse diligendum in sum-

ARTICULUS XXIV. ET ULTIMUS.

DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI.

4. Quòd

